

Heemkundige Kring

MAGAZINE

Dr. Croquet - Walem

Walem 1914

Kruisweg
van angst en dood

nummer 35 - winter 2014

Colofon

Dit magazine is een uitgave van de
vzw
Heemkundige Kring Dr. Croquet
Walem

vzw Heemkundige Kring
Dr. Croquet Walem
Kloosterstraat 76 | B-2800 Walem
www.heemkundewalem.be
info@heemkundewalem.be

Jaargang 9, nummer 35, winter
2014

U kunt lid worden door overschrijving van 10 euro op rekeningnummer 733-2426000-60. Dan krijgt u de volgende nummers van ons tijdschrift in uw bus.

Redactie en medewerkers van dit nummer:

Jan Van Buggenhout,
Tom Van Buggenhout,
Albert Verbiest,
Kris Verreth.

Onze ereleden

Balzarini J. - Delwiche J.
Bert en Martine Bellon-Loiselle
Jan Bergé
M. Boterman-S. Bosschaerts
Karel Caelen
Christiane Carpentier
Karel De Belder
Pieter De Laet
H. De Ridder
Paula De Waerhert
Stefan & Catherine Duquene -Van Buggenhout
Els Gilon
E. Goyvaerts
Groep Gilon BVBA
Hellemans-Moerenhout
Clara Honsia
Pieter Janssens
André Laurens
Dokter Jo Liekens
Walter Marivoet
Eddy & Annabel Merckx-Tanghe
Frank Michiels
Jacques Morrens
Paul Morrens
Eugeen Nauwelaerts
Dirk Nuyts
Bart & An Ooghe-Poot
Frans Op de Beeck
Apotheek Peeters
Peeters-Van Laer Schrijnwerkerij
Jaak & Lea Poot-Janssens
Alex Ressler
Hugo Rom
Frans Rymenams
Theo Schroeven - M. De Vos
Karel Vaes
Gerard Van Damme
Bouwwerken Dirk Van de Brul
Dierenarts Bart Van der Kuylen
Gaby Van Genechten
Stefaan Van Malderen
Van Moer-Van Hoof
E. Vansant
Eric Verbiest
Pierre Verbruggen
Fons Vercammen

Een klein dorp in den Grooten Oorlog

Tijdens de tentoonstelling "Een klein dorp in den Grooten Oorlog" werd er in de kerk van Walem een kruisweg opgesteld.

Veertien pakkende verhalen over Walem in 1914 werden er samengebracht en vormden het beschouwend stuk van de tentoonstelling.

Aan de hand van foto's, tekeningen, korte teksten en duiding doorleefden de bezoekers de emotie van elk verhaal. Men werd er werkelijk stil van.

Velen getuigden nadien hoe diep de kruisweg hen had geraakt, een bloemlezing van de mooiste reacties hebben we verder in dit nummer opgenomen.

We kregen ondertussen al vragen om de kruisweg ook op andere plaatsen op te stellen.

Vele bezoekers vroegen ook om de volledige neerslag van de kruisweg te krijgen: de foto's, de tekeningen, de korte tekst en de duiding.

Dit nummer van ons tijdschrift komt aan deze vraag tegemoet.

tvb

WOORD VOORAF

Deze kruisweg kwam tot stand naar een idee van Jan Van Buggenhout.

Als gelovig mens enerzijds en archivaris van de Heemkundige Kring Dr. Croquet anderzijds, bespeurde hij, tijdens de voorbereiding van de herdenkingstentoonstelling van de eerste wereldoorlog, parallellen tussen beelden uit die tijd en de staties van de christelijke kruisweg.

Hij wilde vooral de kleine mens in de grote oorlog belichten, zoals die geconfronteerd werd met angst en dood, en bereikte dat doel met deze kruisweg. Hij koos er ook zelf de aangepaste muziek bij.

Zijn kunstzinnige vriend, Albert Verbiest, maakte er mooie tekeningen bij.

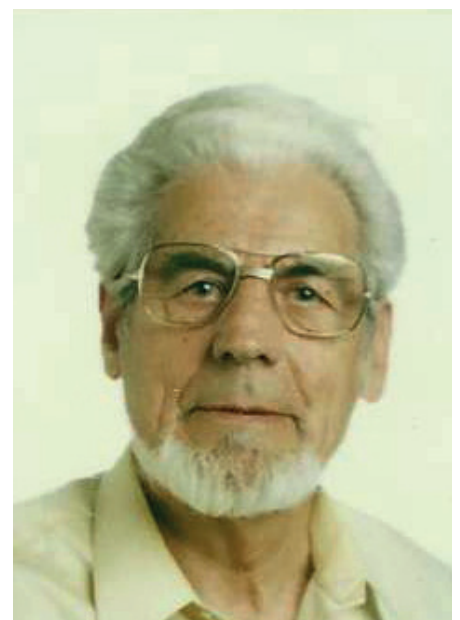
Jammer genoeg heeft Jan het finaal resultaat van zijn werk niet meer kunnen zien. Hij overleed vrij plots in februari 2014.

Hartelijk dank, Jan en Albert!

Heemkundige Kring Dr. Croquet

Een realisatie van
Jan Van Buggenhout

Tekeningen van
Albert Verbiest

WALEM 1914

Een kruisweg van angst en dood

Het begrip kruisweg stamt uit een religieus gebruik van de katholieke kerk om het lijden en de dood van Christus vanaf zijn veroordeling tot zijn graflegging in veertien staties uit te beelden in een opeenvolgende serie van gebeeldhouwde of geschilderde voorstellingen.

Deze kruisweg van ANGST en DOOD wil op een persoonlijke en creatieve manier, in woord en beeld, een relatie leggen tussen de betekenis van de staties van de christelijke kruisweg en de situatie van de angstige mens - soldaat of burger - in het Walem van 1914.

Plaats en tijd vormen de rode draad doorheen deze montage. In ons dorp heerste aanvankelijk een zekere spanning, die

langzaam evolueerde tot bezorgdheid en uitgroeide tot angst, vlucht en dood.

Wij willen belangrijke momenten uit die periode vastleggen en bewaren, en zelfs doordringen tot de diepere en levende betekenis ervan.

Walem, 2014

Een realisatie van de Heemkundige Kring Dr. Croquet

1ste statie

Jezus wordt ter dood
veroordeeld

Veroordeeld

Op zondag 20 september 1914 zetelde te Walem de krijgsraad te velde, opgericht door de eerste legerdivisie, die toen hier haar hoofdkwartier had. Op die zitting werden drie soldaten ter dood veroordeeld.

Eén van hen was soldaat Jean Raes, zoon van een schoenlapper uit Sint-Jans-Molenbeek. Hij behoorde tot het 23ste linieregiment dat in Walem ingekwartierd was. Met dat regiment nam hij geregeld deel aan uitvallen in de richting van Hofstade en Elewijt. Na zulke aanval keerden de soldaten naar Walem terug, waar ze hun verblijf hadden in schuren en stallen.

Hij werd voor de krijgsraad gebracht op beschuldiging van het verlaten van zijn eenheid en het weigeren van bevelen van zijn oversten. Ter zitting bijgestaan door Meester Rosseeuw uit Mechelen, werd hij ter dood veroordeeld en het vonnis bepaalde dat hij te Walem moest gefusilleerd worden. Het genadeverzoek dat was ingediend, werd afgewezen en 's anderendaags 's morgens werd hij op het kerkhof van Walem doodgeschoten. Om zo weinig mogelijk reacties te krijgen, moest alles snel afgehandeld worden.

De meerderheid van zijn regiment was ervan overtuigd dat hij zulke straf niet had verdiend, maar dat deze uitspraak tot doel had de troepen een voorbeeld te stellen.

Waelhem, 20 september 1914

Hier in dit kleine dorp
werd ik ter dood veroordeeld,
door een militaire rechtbank te velde.

Ik was zesentwintig, ongehuwd en
gestraft
niet in verhouding tot mijn misdrijf,
maar ik zag in de ogen van mijn rechters,
ik hoorde in de toon van hun taal:
hier moet een voorbeeld gesteld worden,
dit wordt de dood met de kogel.

Toen bekreep mij een benauwende
ANGST...

2ste statie

Jezus neemt het kruis op
zijn schouders

Opgeroepen

Op 29 juli 1914 werd het Belgische leger op 'versterkte vredesvoet' geplaatst: naast de klas 1913 die door de algemene dienstplicht al onder de wapens was, werden de klassen 1910, 1911 en 1912 opgeroepen, op 31 juli gevolgd door een algemene mobilisatie.

Op zaterdag 1 augustus luidden de klokken van alle torens in België storm. De veldwachter deelde mee dat ieder 'met of zonder brief' zijn depot moest vervoegen, want er was haast bij en alle soldaten konden niet meer op reglementaire wijze verwittigd worden.

In de vroege morgen namen al die jonge en niet meer zo jonge mannen in hun vaak niet meer passend militair uniform afscheid van ouders, vrouw en/of kinderen. Het was een drukte aan alle stations; echtgenotes en moeders keerden met betraande ogen, als van een laatste vaarwel, terug naar huis. Te Walem moesten ongeveer vijfenzeventig mannen weer dienst nemen.

De ANGST van de mensen uitte zich overal in het lopen naar winkels om een voedselvoorraad aan te leggen of naar een bank om geld te halen.

Historisch bestaat er een beeld van vreugde en mensenmassa's die samentroepen op de voornaamste pleinen in de grotere steden bij het uitbreken van de oorlog. We zouden kunnen stellen dat dit beeld niet altijd strookte met de werkelijkheid. Een dreiging hing over de gemeenschap en menig jongeman was niet gelukkig gestemd toen hij moest vertrekken.

Waelhem, 3 augustus 1914

Het begin van een oorlog
waarvan men toen niet wist
dat hij de geschiedenis zou ingaan
als “DE GROOTE OORLOG”.
Hij zou miljoenen levens eisen.

Waelhem zond vijfenzeventig soldaten.
In ieder gezin was er wel een man -
vader, zoon of broer - onder de wapens.
Zes van hen zouden nooit terugkeren.

3ste statie

Jezus valt voor de eerste
maal onder het kruis

Gesneuveld-1

Om de druk op het front te verminderen, vroeg de Franse legerleiding aan de Belgen om de Duitsers in de flank aan te vallen. Zij deden dat vanuit de vesting Antwerpen tussen 9 en 13 september 1914 in de streek van Leuven.

Terwijl de slag aan de Marne volop aan de gang was, heroverden de Belgische troepen Aarschot en geraakte een peloton jagers zelfs tot in Leuven; ook de spoorweg Mechelen-Leuven kwam terug in de handen van de Belgen.

Zodra het grootste gevaar in Frankrijk geweken was, riepen de Duitsers een deel van hun leger terug en begonnen een woedende tegenaanval op 12 september. Zij sloegen onze troepen terug in Rotselaar en Wezemaal. In deze strijd sneuvelden zeer veel Belgische strijders, waaronder de eerste en jongste Walemse soldaat René Huybrechts.

Hij was de zoon van Maria Goossens en Leo Huybrechts, schoenmaker te Walem. René werkte bij zijn vader in de schoenmakerij tot hij in 1913 opgeroepen werd als infanterist bij het 5de linieregiment. Als strijder in dit regiment sneuvelde hij op 12 september te Rotselaar. Na de oorlog werd hij herbe-graven op het militaire kerkhof van Veltem-Beisem, waar hij nu nog rust.

De familie Huybrechts heeft nu geen nakomelingen meer in Walem.

Rotselaar, 12 september 1914

De eerste Walemse soldaat sneuvelde bij een uitval uit de Antwerpse vesting. De wanhopige Franse verdediger vroeg om de Duitse aanvaller in de flank te treffen.

De oorlog kwam voelbaar en dreigend dichtbij en werd een realiteit die haar tol eiste. OORLOG, inhoudelijk nog een duister begrip, kreeg een moderne betekenis en bracht met de ANGST ook de DOOD

4ste statie

Jezus ontmoet zijn

Heilige moeder

Ontmoeting

Sedert het begin van de oorlog heerste er in Walem steeds een opwindende drukte die het gewone dagelijkse leven overhoop haalde. Er passeerden regelmatig troepen die hier halt hielden of overnachting zochten. Hondenkarren die kanonnen trokken, daverden over de gekasseide rijweg en af en toe hoorde men wel eens kanongeroffel in de verte. Dat was nu oorlog; het leek wel het decor van een boeiende kermis.

Toen het in de tweede helft van september 1914 meer en meer onrustig werd, besloten de meeste burgers het dorp te verlaten. Velen gingen op de vlucht en dat werkte aanstekelijk, ook voor deze bejaarde vrouw uit Walem, die haar woning had achtergelaten en samen met haar trouwe huisgenoot, de papegaai, veiliger oorden opzocht. Zij volgde gewoon de stroom van vluchtelingen die richting Antwerpen trokken en mogelijk verder naar Nederland, dat niet in oorlog was met Duitsland.

Bij de brug werd ze omstuwd door soldaten op weg naar het front. Ze liet zich gewillig samen met haar papegaai fotograferen door de Britse oorlogsverslaggever Robert Scotland Liddell, die hier verslag uitbracht van de oorlog voor het magazine 'The Sphere'. Het onderschrift bij deze foto was: "One old woman managed to save her parrot".

Foto uit 'The track of the war' door R. Scotland Liddell

Robert Scotland, oorlogsverslaggever, volgde het spoor van de oorlog en ontmoette te Waelhem een oude vrouw die op de vlucht was voor het oorlogsgeweld.

Een papegaai was altijd haar gezelschap geweest in haar eenzaam dagelijks bestaan. Ze kon hem dan ook niet achterlaten toen ze op de vlucht ging voor de gewelddadigen.

5de statie

Simon van Cyrene helpt
Jezus het kruis dragen.

Onverwachte hulp

Alexander Powell, oorlogscorrespondent van The New York Times, schreef in zijn boek 'Fighting in Flanders': "Een van de moedigste daden die ik ooit zag, werd uitgevoerd door een Amerikaanse vrouw, Mrs Winterbottom, gedurende het bombardement van Waelhem".

Zij was afkomstig van Boston, heette Ann Appleton en was gehuwd met J. Winterbottom, een Engels legerofficier. Terwijl haar man aan het Frans front verbleef, was zij in België met haar voertuig, dat ze zelf bestuurde. Zij had zich als vrijwilligster van het Rode Kruis ter beschikking gesteld van het 'British Field Hospital'.

Toen zij vernam dat er op het fort van Walem een groot aantal zwaargewonden was gevallen, reed zij met haar voertuig naar het fort dat alleen nog bereikbaar was via een smalle weg van ongeveer één mijl en waarop regelmatig Duitse granaten insloegen. Zij wist dat gewonden vaak op het slagveld krijgsgevangen werden gemaakt en dus aarzelde zij niet om hen tot bij de vijandelijke linies op te halen.

Zij klom in haar 'car', trapte het gaspedaal in en scheurde met topsnelheid naar het fort. Zij vulde haar auto met gewonde soldaten en bracht hen in veiligheid, keerde terug en verzamelde nog meer gekwetsten.

Waelhem, 29 september 1914

Ik was geen held, zoals men schreef,
maar 'k reageerde mijn bang gevoel af
met de snelheid van mijn "Red Cross car"
onder mortiergeschut en schrapnelvuur.

Maar bij 't zien van al die zwaar verbranden,
die ik alom zag liggen
in afschuwelijk leed en mensonwaardige pijn,
week in mij alle ANGST
en zwoer ik terug te keren,
tot de laatste uit dit inferno geborgen zou zijn.

6de statie

Veronica droogt het
aangezicht van Jezus af.

Verbrand Verminkt

De ontploffing van de munitiekamer was een drama in de eindstrijd van het Walemse fort. Dit voorval veroorzaakte een onmenselijk leed bij een groot aantal van de verdedigers.

Pijn in haar meest extreme vorm greep de slachtoffers aan in het diepst van hun gevoelens zodat sommigen smeekten, in radeloze razernij, hen te doden om bevrijd te worden van deze helse pijn.

Anderen sprongen in het vestingwater in de hoop hierdoor het brandende gevoel van hun wonden te kunnen verzachten. Dit alles staat in schril contrast met het 'eervol' sneuvelen in de strijd.

De overlevenden bleven hulpeloos achter in een duisternis die hen van het normale leven afsloot; dit is geen oorlogsfeit maar een menselijk drama.

Nochtans zal de vijand dit voorval aangrijpen om aan te vallen en vruchteloos te proberen de capitulatie af te dwingen. Tientallen jonge mensen werden herleid tot menselijke wrakken, uitgeblust en verlangend naar de dood. Voor velen werd het een confrontatie met het vooruitzicht verminkt of blind verder te moeten leven of, zoals één van de zonen van een slachtoffer het verwoordde: "Mijn vader moet een sterke man geweest zijn om zoiets te doorstaan en levenslang met de gevolgen ervan, gehandicapt en afschuwelijk verminkt, verder te moeten leven".

Antwerpen, Militair Hospitaal, 30 september 1914

Een slag, een vlam, een flits:
met de pijn kwam ook de duisternis,
gruwelijk, hard en zwart;
kieren werden van en in mijn lijf geschroeid.

Ik voelde mij blind en 'k had wel willen sterven,
want niets leek mij een grotere smart
dan het zicht te moeten missen.

ZIJ ... sprak mij moed in,
maar IK ... bleef achter
met TWIJFELENDE ANGST.

Onverwachte, "mooie" kruisweg.
Even intens besef als in Flanders
Fields. Fantatisch sterke teksten.

Ontroerende teksten. Proficiat.
Nooit meer oorlog.

Soberheid vol piëteit maakt van
deze tentoonstelling een indrukwek-
kende getuigenis.

De oorlog ontdaan van zijn officiële
glorie, leiders die honderduizenden de
dood injoegen en later met een stand-
beeld of een straatnaam herdacht
werden.

Het leed van de gewone soldaat en
burger kregen geen plaats. Deze
kruisweg is een ontroerende eerbe-
tuiging aan de soms naamloze slach-
toffers. Dank U !

Diep ontroerd heb ik deze
tentoonstelling verlaten.

Heel mooi gemaakt. Waarde-
volle surplus op alle 14-18 info.

De meest beklijvende
hulde aan een on-
menselijke oorlog.
Nu meer dan ooit
"Nooit meer van dit".

"De deserteurs
waren de echte hel-
den", schreef Gerard
Bodifée onlangs.

Mooi, betekenisvol...

Aangrijpend mooi.

Dank u, Jan en alle medewerkers. Uw kruisweg gaat door merg en been.

Indrukwekkend! We zijn erg fier op vake die dit meer hielp realiseren.

Indrukwekkend. Oorlogsmiserie verwoord en verbeeld in de kruisweg... kruisweg van soldaten en 'gewone mensen' tijdens conflicten. Toen en nu.

Oorlog... een tijd waarin de mensen die willen schieten niet schieten en die mensen die niet willen schieten, moeten schieten.

Om stil bij te staan en stil van te worden. Indrukwekkend, mooi in z'n eenvoud en vooral beklijvend.

Dit is prachtig! En Jan, hij zag dat het goed was ...

Oprechte bewondering

Imponerend, aandoenlijk tot wenen toe ...

Terwijl ik tussen deze mooie teksten dwaal, vergezeld van prachtige, eenvoudige tekeningen, denk ik aan jou, Jan.

Jammer dat ik je het niet meer kan zeggen hoe mooi het is. Maar lof kwam bij jou niet op de eerste plaats. Het doel dat je wilde bereiken: de mensen raken met teksten over de miserie van de gewone, kleine mens, om zo de boodschap "nooit meer oorlog" in ieders hart te planten.

Jan, je doel is meer dan bereikt. Je hebt de mensen echt geraakt. Van jong (soms héél jong) tot oud.

Ik ben blij dat ik je mocht kennen. Je leeft voort, dat is zeker.

7de statie

Jezus valt voor een
tweede maal onder het
kruis

Gesneuveld - 2

Jean Cossee de Maulde sneuvelde samen met zijn commandant aan de brug te Walem. Een van zijn vrienden schreef later naar zijn broer: "Wij waren, in volle dag, vertrokken vanuit Waarloos, met de opdracht ons naar de redoute rechts van het fort van Waelhem te begeven. Toen we werden opgemerkt door de Duitsers, openden deze dadelijk het vuur met vier kanonnen van 305, gericht op de brug over de Nete en op onze flanken. Kortom, wij zaten in een soort van tang waaruit we moeilijk konden ontkomen. De commandant sprak toen: "Vrienden, hier komen wij niet uit, het is gedaan met ons". Ik had het uitzonderlijk geluk uit deze situatie te ontsnappen met slechts enkele kwetsuren. Onze commandant liep zijn dood tegemoet door samen met Jean de brug over te steken. Mij hield hij tegen. Toen het wat rustiger was, stak ik, ondanks mijn kwetsuren aan de dij, de gebombardeerde brug over en werd er geconfronteerd met een verschrikkelijk bloedbad".

Een tiental dode lichamen lagen naast elkaar, waaronder die van vier officieren.

Jean was van adel maar diende, op zijn verzoek, als gewone soldaat in het 4de linieregiment. Hij was er zeer geliefd omwille van zijn zacht en dienstvaardig karakter en zijn uitzonderlijke moed, waarmee hij zijn kameraden altijd kon begeistere. Bij de Walemse kinderen was hij gekend als de brave soldaat die altijd snoepjes uitdeelde; zijn dood vervulde hen dan ook met veel spijt en verdriet.

Waelhem-brug, 30 september 1914

De dood trok elke dag met ons op,
hij was onze gezelschap geworden.
Ik hoopte dat hij dan snel zou toeslaan
en mij niet verminkt zou achterlaten.

'k Was gelovig en bad regelmatig
want ik had het angstig gevoel
dat sterven onafwendbaar was geworden.
Ik hield het voor mijn geliefden verborgen
want dat gaf hun hoop, rust en vertroosting.

8de statie

Jezus troost de
wenende vrouwen

Ontroostbaar

Bij het begin van de Eerste Wereldoorlog trokken de oorlogscorrespondenten Thompson en Powell mee in het spoor van de Belgische troepen. Zij werkten voor het magazine 'The New York World'.

Deze foto werd gemaakt te Waarloos op 29 september 1914 en gepubliceerd in het boek 'Fighting in Flanders'. Het is het schrijnende beeld van twee kinderen in het oorlogsgebeuren, samen op een kruiwagen, en waarvan de jongen dodelijk gekwetst is aan het hoofd door een obusscherf.

Toen op 28 september het Duitse leger met zwaar geschut zijn aanval had ingezet op de forten van de vesting Antwerpen met het doel een doorbraak te forceren, sloeg het merendeel van de Mechelse bevolking op de vlucht, meestal richting Antwerpen. Ook de familie Van den Eynde uit de Duivenstraat voerde de noodzakelijke huisraad en de twee kinderen op een kruiwagen met zich mee. Bij hun doortocht door Sint-Katelijne-Waver werd Franske, de oudste van hun kinderen, tijdens de beschieting van het fort dodelijk gekwetst aan het hoofd, terwijl zijn zusje krampachtig haar teddybeertje omknelde. De fotograaf, getroffen door het zielige beeld van het hopeloze, bleke ouderpaar met hun stervend kind, legde dit moment van oorlogsleed vast op de gevoelige plaat. De ouders van Franske zouden te Waarloos, boven op de Vosberg naast de H. Bloedkapel, hun zoontje begraven.

Frans Van den Eynde, geboren te Mechelen in 1904, werd gedood te Sint-Katelijne-Waver in september 1914.

Waarloos, 29 september 1914

Was het uit **ANGST** of uit **BEZORGDHEID**,
wij gingen op de vlucht,
beladen met wat ons nuttig en dierbaar was,
omdat het hier te gevaarlijk werd.

Waelhem was omzeggens verlaten,
bommen vielen sissend en fluitend,
nu **OP**, dan **NAAST** het fort;
ze zaaiden pijn, dood en vernieling.
Zo verloren wij ons kind...

9de statie

Jezus valt voor een derde maal onder het kruis.

Gesneuveld 3

Nadat de verdedigers van het fort gedurende vijf dagen hevig hadden gestreden tegen de Duitsers, moesten zij op 2 oktober de witte vlag hijsen. Een grote bres was geslagen in de 'onneembare' vesting Antwerpen. De Belgische troepen werden teruggetrokken op de Netelinie. Deze optie had vooral tot doel de Belgische krijgsmacht, die al versterkt was met Engelse troepen, de gelegenheid te geven zich terug te trekken. Via noodbruggen, met boten aangelegd over de Schelde te Antwerpen, zouden ze uitwijken naar de Westhoek. Hier zou de bewegingsoorlog stilvallen en wijzigen in een stellingenoorlog, die vier jaar zou duren.

Karel Louis De Neve van Merchtem, 25 jaar, klaroenblazer van het 4de linieregiment, zou op 2 oktober als een van de eersten sneuvelen aan de Nete. Hij werd getroffen door een kogel in het hoofd.

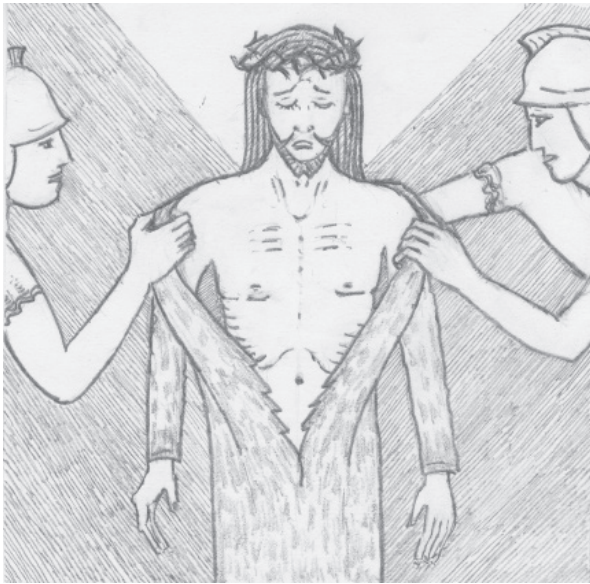
De verdediging van de Nete zou een grote tol aan mensenlevens eisen. Vanaf het Tongskén tot Lier werden op regelmatige afstanden artillerienesten opgesteld die de overtocht van de Duitsers moesten verhinderen. In Walem was deze opdracht vooral toevertrouwd aan het 4de linieregiment. Kritieke punten waren: de brug van Walem, de spoorwegbrug aan Rozendaal, de spoorwegbrug in Duffel en de brug in Duffel-centrum. De Duitsers hadden zich als doel gesteld deze oversteekplaatsen voor hun opmars te bewaren maar botsten hierbij op heel wat Belgische weerstand.

Waelhem, 2 oktober 1914

Bij 't roffelen van mijn trom en met
klaroengeschal,
zij het dat men winnen of sneuvelen zal,
was steeds mijn leuze: vooruit, trek verder
voort
en strijd als helden zoals 't hoort.

Maar bij de laatste strijd hier aan de Nete
overviel ook mij een PLOTSE ANGST
en stierf ik, getroffen in het hoofd,
mijn eigen tragische "heldendood".

10de statie

Jezus wordt van zijn kleren beroofd.

Beroofd

Hendrik Haesen, een onderwijzer uit Mechelen, zou in de periode 1915-1917, met toelating van de Duitse bezetter en met instemming van het stadsbestuur van Mechelen, de stoffelijke resten van gesneuvelde soldaten opgraven.

Met een ploeg helpers zou hij in Mechelen en in de randgemeenten gesneuvelden, die her en der onder de grond lagen, vaak in vroegere loopgraven, opgraven, kisten en opnieuw waardig begraven op een kerkhof. Hij trachtte steeds hun juiste identiteit te bepalen aan de hand van voorwerpen die bij de gesneuvelden gevonden werden. Hij ontving honderden dankbetuigingen van familieleden omdat hij hen enige zekerheid had gegeven over het lot van hun zoon of echtgenoot.

In zijn verslagen doet hij echter zijn beklag over lijkenrovers die overal actief waren en de gesneuvelden beroofden van alles wat ze nog bezaten. Omdat men niet zou weten welke lijken zij geplunderd hadden, sneden ze de stamnummers uit de kledingstukken. Het ontbreken van de bezittingen van gesneuvelden bemoeilijkte hun identificatie.

Haezen schreef hierover in zijn verslagen:

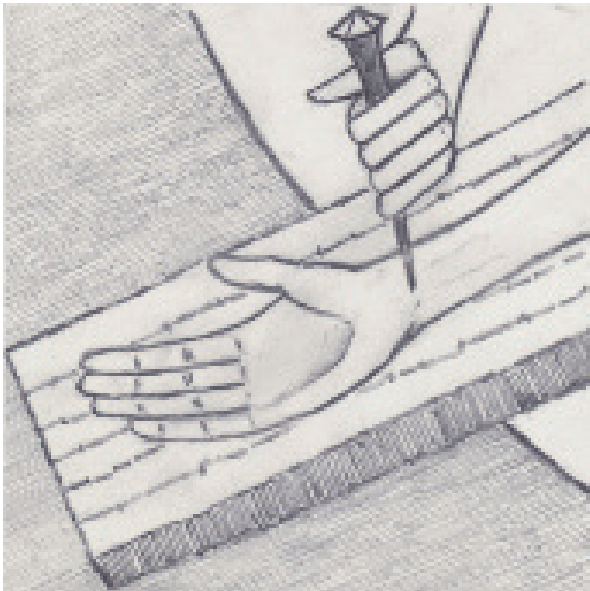
“Op den buiten ziet men vele personen met kleedsel gemaakt van capoten en vareusen onzer helden. Men ziet er velen met soldatenschoenen en getten. Vanwaar komt dit alles? Hoe komt het dat ik zovele lijken heb gevonden ontdaan van al hun kleding?”.

Waelhem, 3 oktober 1914

Oorlog is roof, het is de diepste drijfveer ervan,
de andere beroven van zijn leven,
hem beroven van zijn vrijheid
of van zijn bezit,
uiteindelijk van heel zijn menszijn.

Waarom hebben ze mijn schoenen geroofd?
Omdat ik blootsvoets mij niet meer kon
verdedigen?
Wilde men mij kwetsen in mijn menselijkheid?
Of was het hebzucht die tot roven aanzette?

11de statie

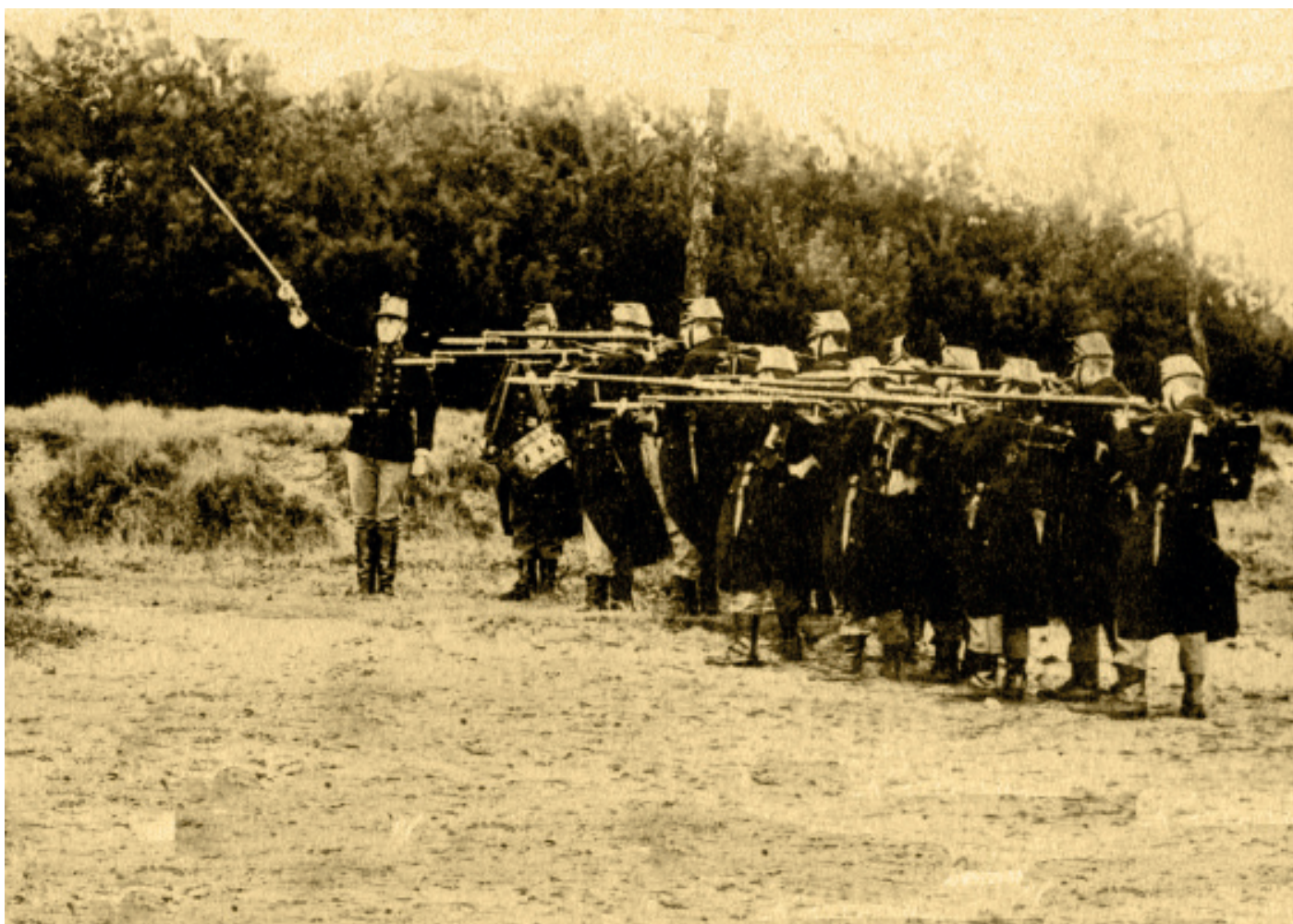
Jezus wordt aan het kruis
genageld.

In opdracht

Kort voor 7 uur werden twee soldaten vanuit de woning van aannemer Beeck, die over de kerk woonde, door gendarmen naar het kerkhof geleid. Aan de gevel van de linkerzijbeuk stonden twaalf militairen, die weekpiket hadden, met het geweer aan de voet hen op te wachten. De jongens kregen de weinig benijdenswaardige opdracht hun strijdmakkers te fusilleren. Zij stonden onder de leiding van luitenant Poulain. De veroordeelden werden geblinddoekt en aan palen vastgebonden.

Eén van de getuigen van dit lugubere schouwspel was soldaat Charles Vermeersch die in die dagen ingekwartierd was in het pensionaat te Walem. Tussen de speelplaats en het kerkhof liep een muurtje van ongeveer een meter hoog. Over het muurtje kon Vermeersch zien hoe de veroordeelden aan de palen vastgebonden werden. Het peloton van twaalf man stelde zich op, de soldaten schouderden het geweer en dan klonk het bevel "FEU". Het bevel van de officier klonk allesbehalve krachtig, zijn stem scheen het fatale woord nog te zullen weigeren.

Dan vielen de schoten, verspreid en onregelmatig, alsof ook de soldaten aarzelden. Een van de terechtgestelden was op slag dood, maar de tweede gaf volgens de aanwezige dokter nog duidelijke tekenen van leven. Daarop trok de luitenant zijn revolver, gaf die aan de korporaal en beval hem de veroordeelde met een hartschot af te maken.

Waelhem, 21 september 1914

De dag was pas geklaard,
de eerste Belgische executies werden
met snelheid en discretie
tot uitvoering gebracht.

Het peloton van wacht werd voorgeleid:
uitvoerders van wat RECHT heette te zijn
zouden een einde maken aan het leven
van hun kameraad en strijdgenoot.
Een zwarte vlek op een jong geweten,
die in angst levenslang zou worden
meegedragen.

12de statie

Jezus sterft aan het kruis.

Gefusilleerd

Alphonse Verdickt, geboren te Sint-Amandsberg op 31 maart 1883, werd samen met Jean Raes en Elie De Leeuw te Walem door de krijgsraad ter dood veroordeeld.

In 1906 had hij bij de loting een laag nummer getrokken, wat hem een dienstitijd van twintig maanden had opgeleverd. In het voorjaar van 1912 was hij getrouwd met Irma Coppieters en samen vestigden zij zich in de Bagattenstraat te Gent.

Bij de algemene mobilisatie, op het einde van juli 1914, verwoogde Verdickt het 23ste linieregiment. Op 18 augustus werd door zijn overste een klacht tegen hem ingediend omdat hij in Oorbeek bij Tienen geen gevolg had gegeven aan zijn bevelen en in het zicht van de vijand zijn eenheid had verlaten. Soortgelijke feiten herhaalden zich in september. Hij was toen ingekwartierd te Walem en had op één week tijd zijn eenheid tweemaal verlaten. Zijn oversten oordeelden toen dat hij door dit wegloupgedrag voortdurend het slechte voorbeeld gaf aan de andere soldaten van het regiment en deden daarover hun beklag bij de hogere overheid. Dit leidde ertoe dat hij voor de krijgsraad werd gebracht, die hem ter dood veroordeelde.

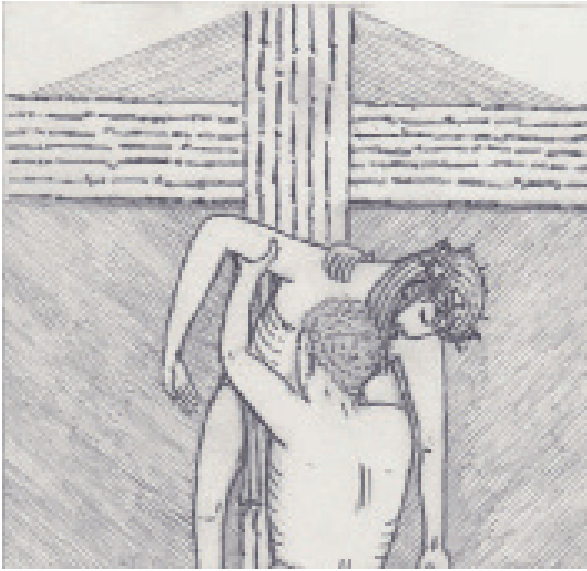
Uit de notulen van het proces is het niet duidelijk of de man wegliep uit angst of dat zijn houding meer ingegeven was door het ontlopen van zijn plicht. Hij werd op 21 september te Walem op het kerkhof gefusilleerd.

Waelhem, 21 september 1914

De nacht was lang, donker en angstig.
Door een blinddoek werd mij 't zicht ontnomen.
Ik HOORDE nu nog alleen het leven,
korte bevelen, zelf doordrongen van angst
en 't geknetter van 't grendelen van geweren.

Een diepe pijn, zeer diep, niet te peilen,
een brandend gevoel, een schroeiend einde,
vallen en blijven vallen
in een onpeilbare diepte.

13de statie

Jezus wordt van het kruis afgenomen.

Symbool

In het historisch verslag van het 4de linieregiment van 30 september lezen we: "De 4de linie moest het gedeelte van het front tussen de overstroming van Heindonk en de spoorwegbrug Mechelen/Antwerpen-Zuid bezetten. In die sector bestookte het kanonvuur van de Duitsers hardnekkig de bruggen van de Nethe, de huizengroepen, de steenwegen, evenals het fort van Waelhem en de omliggende verschansingen. Rond 10 uur was de toestand algemeen onrustig. Alle troepen waren ontredderd en hun aftocht onder schrapnelvuur en kartetsgranaten was maar met grote moeite aan de Nethe tegengehouden..."

Al de troepen ontplooid tussen de overstroming Heindonk en het fort van Sint-Katelijne-Waver leden geweldige verliezen en hadden de door de zware artillerie verwoeste en omgewoelde verschansingen moeten verlaten. Het is in die gevechten dat Désiré Carbonez sneuvelde. Zijn broer schrijft: "Mijn broer is gevallen en begraven achter de brug nevens de fabriek van chemische meststoffen".

Op verzoek van zijn familie is hij daar op hun kosten in 1915 ontgraven en op het kerkhof van Walem herbegraven "in eene zinkblad doodskist tot na de oorlog". Hij is hier na de oorlog gebleven en zijn graf is nu een symbool geworden van de Groote Oorlog en maakt nu deel uit van ons erfgoed.

TER ZALIGER GEDACHTENIS
VAN MIJNHEER
DÉSIRÉ ISIDORE ÉMIEL
CARBONEZ
GEBOREN TE ROUSSELARE
DEN 11 AUGUSTUS 1895
SOLDAAT BIJ HET 4 LINIEREGIMENT
2/2 ALS VERDEDIGER VAN HET
VADERLAND GEVALLEN TE WAELEHEM
DEN 30 SEPTEMBER 1914

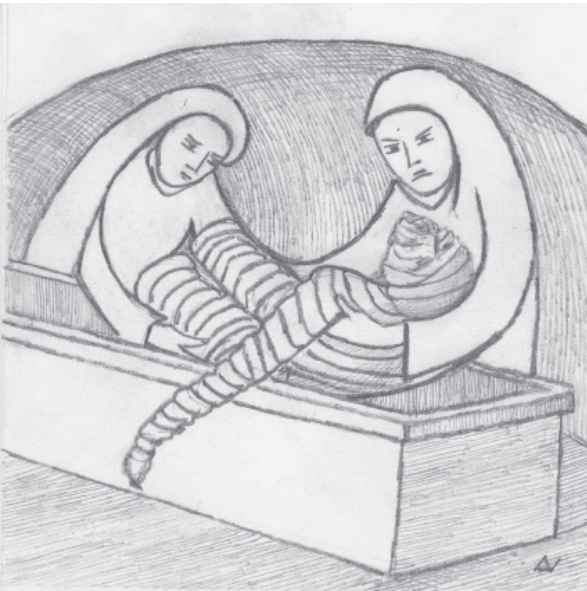
Waelhem, 30 september 1914

Désiré CARBONEZ, vierde linieregiment:
geen graf tussen strijdgenoten of geliefden,
een eenzaam soldatengraf
op een landelijk kerkhof,
als symbool van de “Groote Oorlog”.
Zo wordt een graf ijkpunt in de geschiedenis.
Zo trekt de tijd zijn sporen.
Een eeuw later: een blijvende herinnering
aan de slachting van miljoenen jonge mensen.

14de statie

Jezus wordt in het graf gelegd.

Begraven

De foto toont de ondergrondse plaats waar men in 1922 nog lijken heeft gevonden. Door de inslag van de obus die de ontploffing van de munitie-opslagplaats veroorzaakte, waren er naast de talrijke verbranden nog een ongekend aantal strijders die bedolven werden onder het puin van ingestorte lokalen. Hoeveel het er juist waren, heeft men nooit geweten; meer nog: op dit ogenblik liggen onder de resten van het fort nog een ongekend aantal soldaten, die men, omwille van instortingsgevaar, nooit heeft kunnen opgraven.

De opruimingswerken die in 1922 uitgevoerd werden, hadden plaats in de rechtervleugel, waar een bergruimte was voor steenkool die diende voor de bevoorrading van de lokomobiel, die de elektrische drijfkracht moest leveren om het fort te verlichten. Het duurde niet lang of men haalde de lijken boven van vijf soldaten welke door de instortingen bedolven waren. Deskundigen waren van oordeel dat vier van hen door de ontploffing op slag gedood werden maar dat de vijfde, Julien Mathieu, uit Ougrée, een langzame dood door verstikking zou gestorven zijn.

Men vond hem in zittende houding op een hoop kolen. Hij moet een voorgevoel gehad hebben van zijn aanstaande dood, want in zijn uniform vond men een brief gericht aan een vrouw uit Ougrée, die eindigde met de woorden: "Indien het fort valt, weet dan dat mijn laatste zucht voor u en voor het vaderland was".

Waelhem, 29 september 1914

Een oorlogsverslaggever schreef:
“een wrede maar glorierijke dood”.

Wat is er glorierijk te noemen
als men verstoken van hulp, in radeloze angst,
wanhopig wacht om dood te mogen gaan.

De dag verging in nacht, één eindeloze nacht,
geen uren, geen tijd, alleen eeuwigheid.
Ik was geen dode of levende, alleen een
wachtende
zonder vraag, zonder wens ... of toch:

God, kom me halen waar ik gesneuveld ben.

v.u.: Heemkundige Kring Dr. Croquet vzw | Kloosterstraat 76 | B-2800 Walem
info@heemkundewalem.be - www.heemkundewalem.be